

การศึกษาวัดมนธรรมการเรียนรู้ของชุมชนกับอิทธิพลของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร :
กรณีศึกษา กลุ่มอาชีพ หมู่บ้านสามขา จังหวัดลำปาง

นางสาวจอมทยาสนิท พงษ์เสวีชัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2548

ISBN 974-14-3326-3

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A STUDY OF THE COMMUNITY LEARNING CULTURE AND THE IMPACTS OF
INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGY: A CASE STUDY OF
OCCUPATION GROUPS AT SAM-KHA VILLAGE IN LAMPANG PROVINCE

Miss Jomhadhyasnidh Bhongsatiern

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Education Program in Development Education
Department of Educational Policy, Management, and Leadership

Faculty of Education

Chulalongkorn University

Academic Year 2005

ISBN 974-14-3326-3

หัวข้อวิทยานิพนธ์   การศึกษาวัฒนธรรมการเรียนรู้ของชุมชนกับอิทธิพลของเทคโนโลยี
สารสนเทศและการสื่อสาร : กรณีศึกษา กลุ่มอาชีพ
หมู่บ้านสามขา จังหวัดลำปาง

โดย   นางสาวจอมทยาสนิท พงษ์เสฐียร

สาขาวิชา   พัฒนศึกษา

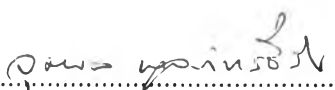
อาจารย์ที่ปรึกษา   อาจารย์ ดร. อมรวิรัช นาครทรรพ

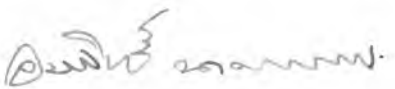

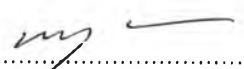
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็น
ส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบัณฑิต

..... คณบดีคณะครุศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร. พฤทธิ ศิริบรรณพิทักษ์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. จุมพล พูลภัทรชีวิน)

..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(อาจารย์ ดร. อมรวิรัช นาครทรรพ)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร. จริญญา มาติลกไถวิท)

จอมทยาศนิต พงษ์เสฐียร : การศึกษาวัฒนธรรมการเรียนรู้ของชุมชนกับอิทธิพลของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร: กรณีศึกษา กลุ่มอาชีพ หมู่บ้านสามขา จังหวัดลำปาง (A STUDY OF THE COMMUNITY LEARNING CULTURE AND THE IMPACTS OF INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGY: A CASE STUDY OF OCCUPATION GROUPS AT SAM-KHA VILLAGE IN LAMPANG PROVINCE) อาจารย์ที่ปรึกษา: อาจารย์ ดร. อมรวิทย์ นาครทรรพ, 184 หน้า ISBN 974-14-3326-3

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวัฒนธรรมการเรียนรู้ของชุมชนกับอิทธิพลเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร และเพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ของชุมชน ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยโดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มอาชีพ 3 กลุ่ม และผู้นำของชุมชน

ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. วัฒนธรรมการเรียนรู้ของชุมชนก่อนมีเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร การพัฒนาชุมชนแยกส่วนกันอย่างชัดเจนระหว่างชุมชน และโรงเรียน ทำให้รูปแบบการเรียนรู้ในโรงเรียนเป็นแบบ Pedagogy และชุมชนส่วนใหญ่เป็น Andragogy เพราะชุมชนต้องช่วยเหลือตัวเองมาตลอด การจัดการความรู้ยังไม่เป็นระบบเท่าที่ควร มีการจดบันทึกไว้บ้าง เช่น ตำรายา แต่เรื่องราวของชุมชนจะเป็นการเล่าต่อกันมา ไม่มีการเผยแพร่ความรู้สู่ชุมชนอื่น
2. วัฒนธรรมการเรียนรู้ของชุมชนหลังมีเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร โรงเรียนเข้ามาเป็นแกนหลักในการพัฒนาชุมชน โดยมีครูและนักเรียนเป็นกำลังสำคัญ ดังนั้น รูปแบบการเรียนรู้จึงเป็นการผสมผสาน Synagogy โดยเรียนรู้ในกิจกรรมของชุมชนตามความต้องการของเด็กและเยาวชนมากขึ้น แต่การสอนตามหลักสูตรก็ยังมีอยู่ การจัดการความรู้เป็นระบบมากขึ้น มีการจัดทำข้อมูลชุมชน และกระจายความรู้สู่ชุมชนอื่นๆ สร้างเครือข่ายชุมชน
3. ผลกระทบของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารต่อระดับบุคคล เด็กและเยาวชนได้รับผลกระทบจากเทคโนโลยีมากที่สุด เนื่องจากความอยากรู้อยากเห็นทำให้กล้าทดลอง เรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ทำให้ใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารพัฒนาการเรียนรู้มากที่สุด ผู้ใหญ่ได้รับผลกระทบที่แตกต่างกัน ตามปัจจัยต่างๆ เช่น คุณลักษณะของบุคคล, ความจำเป็นบังคับ เป็นต้น
4. ผลกระทบของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารต่อระดับสังคม ชุมชนมีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารมาใช้ประโยชน์เพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชนทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชนและมีการจัดการความรู้แบบเป็นระบบมากขึ้น
5. แนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ ควรให้ชุมชนได้โอกาสในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร พร้อมกับการฝึกวิปัสสนาให้มีสติปัญญาในการเลือกรับข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ เพื่อสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ และเปิดโอกาสรวมทั้งกระตุ้นให้ชุมชนเห็นถึงแนวทางการนำเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตต่อไป ในด้านการสร้างเครือข่ายชุมชน ชุมชนเข้มแข็งควรทำหน้าที่เป็นครูพี่เลี้ยงถ่ายทอดความรู้ให้กับชุมชนข้างเคียงเพื่อส่งเสริมการพัฒนาไปพร้อมๆ กัน

ภาควิชา นโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา ลายมือชื่อนิสิต 956 น. พงษ์เสฐียร
สาขาวิชา พัฒนศึกษา ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา อ.อมรวิทย์ นาครทรรพ
ปีการศึกษา 2548

##4583664027 : MAJOR DEVELOPMENT EDUCATION

KEYWORD : ICT/ LEARNING CULTURE/SAM-KHA

JOMHADHYASNIDH BHONGSATIERN : A STUDY OF THE COMMUNITY LEARNING CULTURE AND THE IMPACTS OF INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGY : A CASE STUDY OF OCCUPATION GROUPS AT SAM-KHA VILLAGE IN LAMPANG PROVINCE THESIS ADVISOR : AMORNWICH NAKORNTHAP, Ph.D. 184 pp. ISBN 974-14-3326-3

The purpose of this paper is to study the community learning culture and the impacts of information and communication technology. The researcher uses observation and interview methods in studying 3 occupation groups of the Sam-kha village in Lampang province.

The findings of this paper are as follows:

1. The community learning culture before the emergence of ICT. The community learning style is different from school learning, that is, school learning is clearly based on Pedagogical Approach while community learning reflects Andragogical Approach. Most community members help themselves in acquiring and using knowledge for personal and community development. There is no clear pattern in knowledge management but some specific knowledge such as traditional medicine was documented as local wisdom. Most other knowledge were passed on from generation to generation through oral history and story telling among villagers.

2. After the information and communication technology (ICT) emerged in Sam-kha village, school has played more crucial role in community learning and the community learning style gradually developed into a new mode of Synagogical Approach where school-based and ICT-based learning have been successfully integrated. There is also an emergence of a system of community knowledge management whereby community database was set up and information sharing through community networking has also started in a more systematic way.

3. The personal impact of ICT. Children are effected by ICT due to their curiosity and receptiveness to ICT. Most of them learn new technology quickly which enhances their learning development dramatically. The adults are also effected by ICT but their change in learning behavior varied according to different factors such as characteristic, needs etc.

4. The impact of ICT to the public and society. The community brings in ICT for a benefit of solving occupation-related problems as well for community enrichment, and also for creating better relationship with outside communities.

5. The future learning development strategy should provide the community with the opportunity to access the information through modern ICT and the community should get more involved in teaching their children how to select good and proper information form ICT. Concerned agencies should also promote awareness and understanding among communities about the usefulness of ICT as a way to build themselves as a knowledge community. In strengthening community networking, the stronger community should play a more active role as mentor in helping the weaker communities to become more knowledgeable about ICT.

Department Education Policy, Management and Leadership

Field of study Development Education

Academic year 2005

Student's Signature

Jom Bhongsatiern

Advisor's signature

A. Nakornthap

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้สามารถสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี เนื่องมาจากความช่วยเหลือและสนับสนุนจากบุคคลสำคัญที่มีความกรุณาต่อผู้วิจัยหลายท่านด้วยกัน ก่อนอื่นผู้วิจัยขอขอบพระคุณท่านอาจารย์ ดร. อมรวิเศษ นาคทรพรพ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ที่เป็นแรงบันดาลใจ และให้ความเมตตาชี้แนะแนวทางที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาในครั้งนี้เป็นอย่างยิ่ง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. จุมพล พูลภัทรชีวิน และ รองศาสตราจารย์ ดร. จรูญศรี มาติลกโกวิท ที่ได้ให้คำแนะนำและเปิดโลกทัศน์ในการคิดวิเคราะห์เชิงพัฒนาศึกษาให้กับผู้วิจัย

นอกเหนือจากอาจารย์ทั้งสามท่านแล้ว ผู้วิจัยขอโอกาสนี้จารึกนามผู้มีส่วนให้การสนับสนุนช่วยเหลือวิทยานิพนธ์เล่มนี้ให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ผู้วิจัยคงจะไม่สามารถปฏิบัติงานให้สำเร็จลงได้หากขาดคุณสัททยา พลปัตถิ ผู้แนะนำให้ผู้วิจัยได้มีโอกาสรู้จักชุมชนบ้านสามขา และผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่านที่มาช่วยพัฒนาชุมชนบ้านสามขาด้วยความเสียสละ ทั้งท่านพารณ อิศรเสนา ณ อยุธยาและดร.สุชิน เพ็ชรรักษ์ ที่ถ่ายทอดความคิด ความห่วงใยและปรารถนาดีต่อผู้วิจัยตลอดมา

การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยต้องขอขอบคุณเป็นพิเศษต่อชุมชนบ้านสามขาที่ให้ผู้วิจัยมีโอกาสศึกษาวิจัยครั้งนี้ โดยเฉพาะคุณครูศรีนวล วงศ์ตระกูลและครอบครัวที่ให้สัมภาษณ์ ความรู้และความเป็นกันเอง ตลอดจนถึงพี่ๆสำหรับการวิจัยครั้งนี้ ตลอดจนผู้ให้สัมภาษณ์ทุกท่านที่ทำให้การศึกษาวิจัยครั้งนี้สำเร็จลงได้

ผู้วิจัยต้องขอขอบพระคุณบิดา มารดา ที่ให้โอกาสให้ผู้วิจัยได้กำเนิดมาเพื่อเรียนรู้และสร้างประโยชน์ให้แก่ชุมชน ทุกความรักและความรู้สึกหล่อหลอมให้ผู้วิจัยเติบโตอย่างมีคุณค่าต่อสังคม ขอขอบคุณพี่สาวและน้องชายที่มีส่วนช่วยสนับสนุนและให้กำลังใจแก่ผู้วิจัยตลอดมา และที่ขาดไม่ได้คือเพื่อนๆ พี่ น้องชาวพัฒนศึกษาทุกคนที่เห็นความสำคัญของการศึกษาในการพัฒนาสังคม และขอขอบคุณกัลยาณมิตรผู้ที่มีส่วนช่วยเหลือและสนับสนุนผู้วิจัยอีกมากมายที่ไม่อาจจะจารึกได้หมดในหน้ากระดาษแผ่นนี้

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ญ
สารบัญแผนภูมิ.....	ฎ
สารบัญรูปภาพ.....	ฏ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
ปัญหาการวิจัย.....	4
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	5
ขอบเขตของการวิจัย.....	5
นิยามปฏิบัติการที่ใช้ในงานวิจัย.....	5
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	6
กรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัย.....	6
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	7
ตอนที่ 1 แนวคิดเรื่องกระบวนการเรียนรู้.....	7
ความหมายของกระบวนการเรียนรู้.....	9
วัตถุประสงค์ของกระบวนการเรียนรู้.....	10
ศาสตร์และศิลป์ของกระบวนการเรียนรู้.....	11
กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน.....	18
ตอนที่ 2 แนวคิดเรื่องวัฒนธรรม.....	24
ความหมายของวัฒนธรรม.....	24
หน้าที่ของวัฒนธรรม.....	26
ความสำคัญของวัฒนธรรม.....	27
ตอนที่ 3 แนวคิดเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม.....	30
ความหมายของการเปลี่ยนแปลง.....	30
ความหมายของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม.....	33

	ความหมายของการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม.....	35
	ทฤษฎีที่ใช้ในการอธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม.....	37
	ลักษณะของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม.....	38
	สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม.....	39
	ปัจจัยของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม.....	42
	ทิศทางของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม.....	45
ตอนที่ 4	แนวคิดเกี่ยวกับเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร.....	49
	ความหมายของเทคโนโลยีสารสนเทศ.....	49
	ความสำคัญของเทคโนโลยีสารสนเทศ.....	51
	ความหมายของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร.....	52
	ความสำคัญของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร.....	55
ตอนที่ 5	แนวคิดเรื่องการยอมรับนวัตกรรม.....	58
	กระบวนการยอมรับนวัตกรรม.....	58
	ประเภทของผู้ยอมรับนวัตกรรม.....	60
	คุณลักษณะของผู้ยอมรับนวัตกรรม.....	62
	ปัจจัยในการยอมรับนวัตกรรม.....	63
ตอนที่ 6	งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	67
3	การดำเนินการวิจัย.....	69
4	วัฒนธรรมการเรียนรู้ของชุมชน.....	73
ตอนที่ 1	ข้อมูลพื้นฐานของชุมชนบ้านสามขา.....	73
	ข้อมูลทั่วไป.....	81
	วิถีชีวิตของชุมชน.....	84
	ปัญหาของชุมชน.....	95
	ความช่วยเหลือที่ได้รับ.....	111
ตอนที่ 2	ปัจจัยเฉพาะของชุมชนบ้านสามขา.....	115
	บรรพบุรุษผู้ยิ่งใหญ่.....	115
	แกนนำของชุมชนมีความเสียสละ.....	116
	ความสัมพันธ์ของชุมชนเป็นแบบครอบครัวใหญ่.....	119

ตอนที่ 3	วัฒนธรรมการเรียนรู้ของชุมชนบ้านสามขา.....	120
	วัฒนธรรมการเรียนรู้ก่อนมีเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร.....	120
	วัฒนธรรมการเรียนรู้หลังมีเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร.....	124
ตอนที่ 4	การจัดการความรู้ของชุมชน.....	128
5	เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารกับชุมชน.....	131
ตอนที่ 1	การเข้ามาของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร.....	131
	สาเหตุของการนำเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเข้าสู่ชุมชน.....	132
	กระบวนการนำเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเข้าสู่ชุมชน.....	134
	ปฏิริยาของชุมชนต่อการนำเข้าสู่เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร.....	138
ตอนที่ 2	การยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร.....	142
	ประเภทของผู้ยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร.....	142
	สาเหตุของการยอมรับ.....	144
ตอนที่ 3	การจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของชุมชน.....	151
	การจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารโดยเด็ก.....	152
	วิธีการจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร.....	153
ตอนที่ 4	การใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร.....	155
	กิจกรรมการแก้ปัญหาหนี้สิน.....	157
	กิจกรรมการจัดการทรัพยากรน้ำ.....	160
	กิจกรรมการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น.....	162
ตอนที่ 5	ผลกระทบจากเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารต่อชุมชน.....	165
	ผลกระทบต่อระดับบุคคล.....	165
	ผลกระทบต่อระดับสังคม.....	171
6	แนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ของชุมชน.....	173
7	สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	184
	สรุปผลการวิจัย.....	184
	อภิปรายผลการวิจัย.....	186
	ข้อเสนอแนะ.....	191
	รายการอ้างอิง.....	194
	ภาคผนวก.....	201
	ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	203

สารบัญญัตินำ

ตาราง		หน้า
1	สรุปข้อมูลพื้นฐานของชุมชนบ้านสามขา.....	114
2	สรุปปัจจัยเฉพาะของชุมชนบ้านสามขา.....	120
3	สรุปวัฒนธรรมการเรียนรู้ของชุมชน.....	127
4	สรุปการเข้ามาของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร.....	142
5	สรุปการยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร.....	151
6	สรุปการจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร.....	155
7	สรุปการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร.....	164
8	สรุปผลกระทบจากเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารต่อชุมชน.....	172

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิ		หน้า
1	แสดงแนวความคิดครูที่เลี้ยง.....	182

สารบัญรูปภาพ

รูปภาพ		หน้า
1	เจ้าพ่อตีปปละ.....	82
2	บ้านสามขา จังหวัดลำปาง.....	83
3	ที่นาและเทือกเขากันระหว่างจังหวัดลำปางและแพร่.....	85
4	ถนนคอนกรีตในหมู่บ้าน.....	85
5	สภาพบ้านเรือนในปัจจุบัน.....	85
6	สภาพบ้านเรือนในปัจจุบัน.....	85
7	สถานีอนามัยบ้านสามขา.....	91
8	ตำรายาสมุนไพรภาษาล้านนา.....	94
9	สวนป่าสมุนไพร ชุมชนบ้านสามขา.....	94
10	สมุนไพร.....	94
11	เยาวชนบ้านสามขาขณะกำลังเรียนรู้การใช้เครื่องGPS.....	163
12	ชาวบ้านสามขาเรียนรู้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร.....	163
13	โปรแกรมพิมพ์ภาษาล้านนา.....	164
14	แสดงเครือข่ายชุมชน.....	183